

Friedman-Savage Hipotezinin Bazı Sonuçları

Robert PIRON
Oberlin College

«Bu hususu idrak etseler de etmeseler de yahut ilgili riziko derecesinin farklı oluşunu açık bir şekilde hesaba katsalar da katmasalar da, muhtelif meslekler arasında seçim yapan, esham, tahvil satın alan, şu veya bu alanda istihsal faaliyetlerine girişen fertler kumar oynamak veya sigorta satın almak halinde yaptıkları seçimlere benzer seçim yapmaktadırlar».

Milton Friedman ve Leonard Savage
«The Utility Analysis Involving Risk»,
Readings in Price Theory, American
Economic Association, pp. 58.

Yukarıdaki iddia meslek seçimi ile de ilgili olması bakımından burada bu iddiayı daha derinlemesine ele almak istiyoruz. Özellikle şunu göstereceğiz ki, Friedman-Savage varsayımı altında emek mobilitesi ile ilgili bazı davranışları ve eğitimle ilgili bazı «rasyonel olmayan» seçimleri izah etmek kabil olabilmektedir.

Temel modelimiz aşağıdadır :

Aşağıdaki alternatiflerle karşılaşan bir ferdi ele alalım.

$$A = aI_1 + (1 - a)I_2, \quad 0 < a < 1 \quad \text{ve}$$

$$B = aI_0, \quad a = 1, \quad I_2 > I_0 > I_1 \quad I \text{ burada nominal gelirdir.}$$

A'nın beklenen faydası $\bar{U}(A)$; B'nin faydası $U(I_0)$ ise :

$$\bar{U}(A) = aU(I_1) + (1 - a)U(I_2).$$

$U(A) = U(B)$ olduğuna göre fert A'yı, yahut B'yi seçecek yahut ikisi arasında kayıtsız kalacaktır.

«Ortalama gelir», $\bar{I}(A) = aI_1 + (1 - a)I_2$ diyelim, eğer bu I_0 'a eşitse bu kumarı oynamak yahut sigortayı yapmak «makul» dür. Şayet A seçilmişse demek ki $\bar{U}(A) > U(I)$ ve şayet B seçilmişse $\bar{U}(A) < U(I)$ diyebiliriz.

Şimdi I^* kavramını ilâve edelim. I^* , $U(I^*) = \bar{U}(A)$ özelliğini haiz bir gelir olsun. Şayet bu durumda seçimi tasvir eden fayda fonksiyonu gelirin monotonik şekilde azalan bir fonksiyonu ise bu demektir ki; şayet :

$$\bar{U}(A) \underset{<}{\geq} U(\bar{I}) \text{ ise, o zaman } I^* \underset{<}{\geq} \bar{I}.$$

O halde, $(I^* - \bar{I})$ arasındaki müspet fark böylece kumar oynama meylinin yahut maksimum «gazinoya giriş ücretinin», buna mukabil aradaki menfi fark ise ferdin sigortasının yahut maksimum «priminin» ölçüsüdür.

«Kumarı tercih edenler» için $I^* > \bar{I}$ şartı Şekil 1-a'da sağda, para gelirinin monotonik şekilde artan marjinal faydası fonksiyonu ile gösterilmektedir. Soldaki şekil ise «sigortalamayı tercih edenleri tasvir etmekte ve para gelirinin monotonik şekilde azalan marjinal faydasını göstermektedir.

Şimdi aşağıdaki alternatiflerle karşılaşan bir ferdi ele alalım :

$$C = .5I_1 + .5I_4 \text{ ve}$$

$$D = .5I_2 + .5I_3 \text{ burada } I_4 > I_3 > I_2 > I_1 \text{ diyelim.}$$

Şekil 2 $I(C) = \bar{I}(D)$ olduğuna göre çizilmiştir. Fakat, $I^*C < I^*D$ olduğuna göre, $\bar{U}(C) < \bar{U}(D)$ olmalıdır ve fert D alternatifini seçecektir.

Şimdi, fert şu alternatiflerle karşılaşsın :

$$D = .5I_2 + .5I_3 \text{ ve}$$

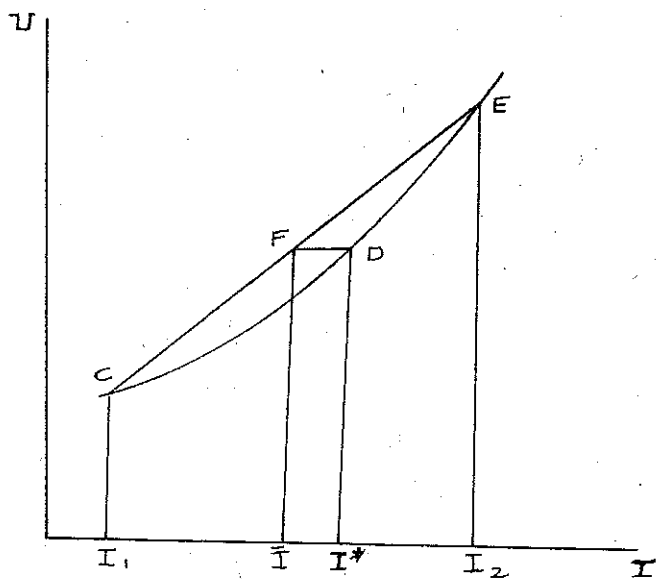
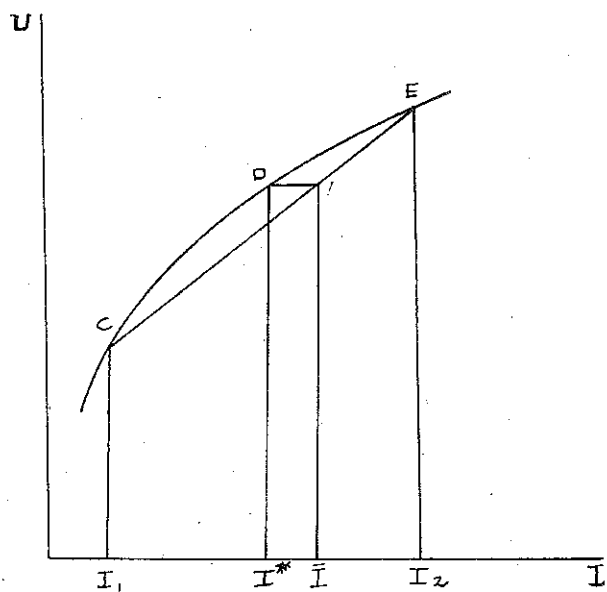
$$E = aI_1 + (1 - a)I_4$$

Bu alternatifler Şekil 3'de gösterilmektedir ve bu şekil $\bar{U}(D) = \bar{U}(E)$ esasına göre çizilmiştir, ve o halde $I^*D = I^*E$.

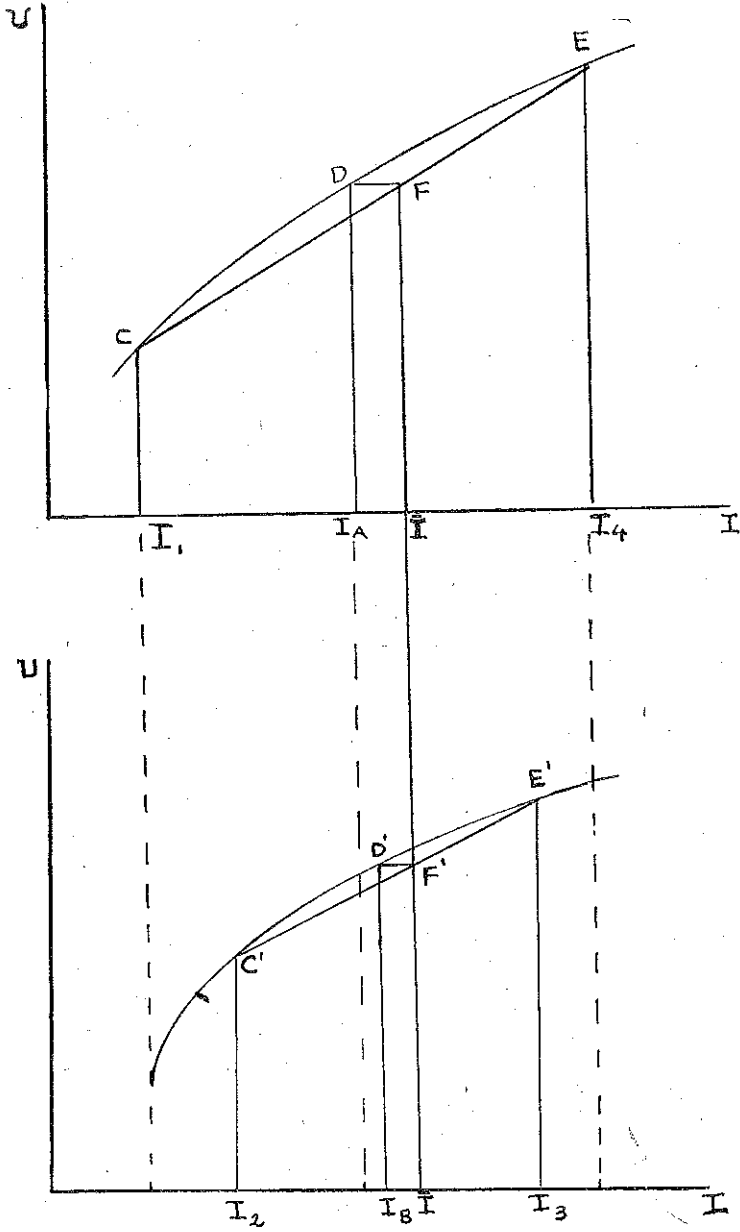
Fakat, bunun doğru olması için $\bar{I}(E) > \bar{I}(D)$ olmalıdır ki, bu $0 < a < .5$ anlamına gelir.

Bu sonuçları aşağıdaki gibi yorumlayabiliriz :

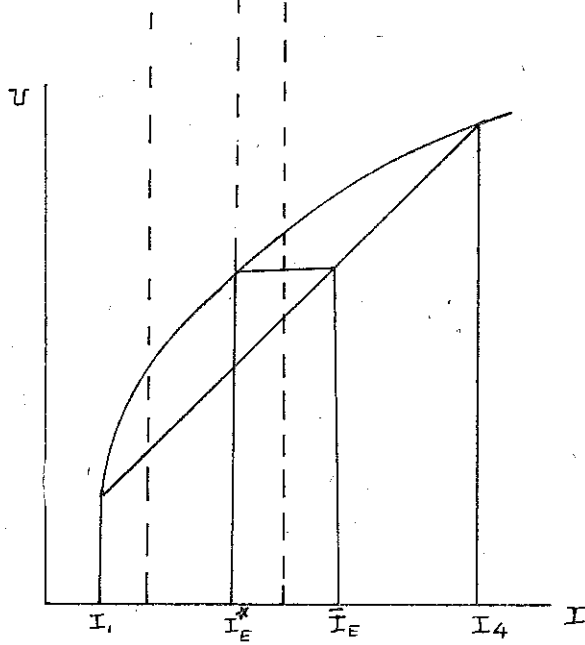
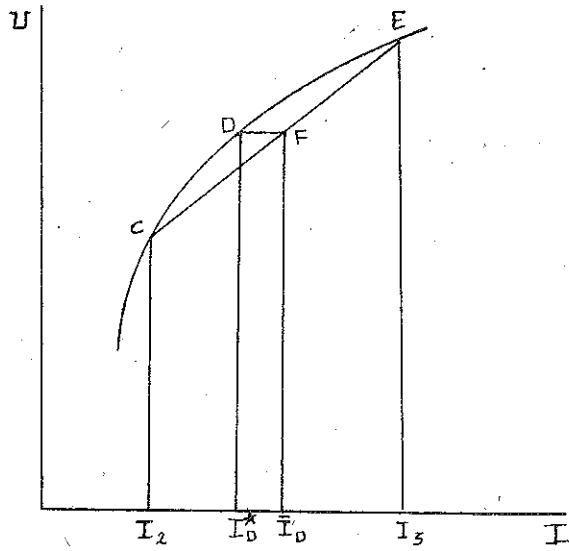
İlk halde (C ve D alternatifleri halinde) kumarın aktüaryel değerleri aynı olduğu halde fert gelir dağılımı daha az olan alternatifini seçmiştir. Bu doğrudan azalan marjinal fayda varsayımından ve ilgili fayda fonksiyonunun geometrik icaplarından doğmaktadır. Şayet gelir dağılımını «riziko» yahut rizikonun bir indeksi kabul edersek, incelediğimiz fert «rizikodan kaçınmakta» yahut «sigortayı tercih etmektedir».

Şekil : 1

Şekil : 2

Şekil : 3

Fayda fonksiyonu monotonik şekilde artan bir fert halinde ise yukarıdaki sonuçlar tersine olacaktır. Bu hali burada şekil üzerinde temsil etmeyeceğiz.

Yukarıdaki analizlerimizde ne gibi sonuçlar çıkartabiliriz? En açık olarak görüleni şudur: bazı şartlar altında Friedman-Savage tipi kararlar veren fertler gelir dağılımını bu kararlarında önemli bir değişken olarak ele almaktadır. Bunun birçok diğer sonuçları yanında şöyle bir sonucu da olmaktadır: a) ilk bakışta anlamsız görülen bazı emek mobilitesi davranışlarını Friedman-Savage analizi ile ikna edici tarzda izah kabil olabilmektedir ve b) muhtelif tahsilin terki davranışlarını da yine aynı şekilde izah edebiliriz.

Kanadada, muhtelif mesleklerde ömür boyunca elde edilen gelirin halihazır değeri ile ilgili *data* meslekler içi gelir farklarının zamanla azaldığını, fakat meslek arası gelir farklarının ise hemen hemen sabit kaldığını göstermektedir. Konvansiyonel analizlerde bu hal meslek değişiminde «transfer maliyetlerinin» mevcudiyetine işaret eden bir denge hali olarak izah edilebilir. Buradaki analizimizde ise fertlerin seçimlerinde muhtelif meslek gelirlerinin ortalama büyüklüğü yanında riziko değişkenini de hesaba katması olarak ve daha doğru bir şekilde izah edilebilmektedir. Kanadaya ait v.s. *datayı* yukarıdaki modelin geçerliliği bakımından gerçi kesin bir teste tabi tutmadığımızı itiraf etmek gerekir ve bu cihetle de bu modelimiz çok esaslı şekilde eksik kalmaktadır. Fakat şunu ümit etmekteyiz ki, buradaki modelimiz ileride bu konuyla ilgili araştırmalar için elverişli bir teorik çerçeve teşkil edebilecektir.

Modelimizin eğitimle ilgili seçim yapan fertler bakımından önemi ve geçerliliği ise şudur: Şayet bir kimse, entellektüel kabiliyetleri ve malî imkânlarına rağmen yüksek eğitimden (yahut, orta eğitimden) vazgeçerse, eğitimi fizikî kapital üzerine yapılacak yatırıma kıyasla daha yüksek bir gelir temin etse dahi, eğitimin gelir alternatifi eğitimden doğan gelir artışı alternatifine kıyasla subjektif bakımdan daha katidir, yani varyansı daha azdır. Yine, eğitim yapılması diğer alternatife kıyasla varyansı daha büyük bir gelir alınmasına razı olmayı ifade eder (eğitim seçimi bir meslek yahut meslek grubu seçimi olarak görülebilir). Bu aynı zamanda Şekil 3'deki tercih fonksiyonuna sahip bir kimsenin daha yüksek bir ortalama gelir talep etmesi de demektir. Böylece, fertler «sigortalamayı tercih edenler» olarak tavsif edilebildikleri müddetçe rizikodan kaçmak isteyen tipte fertlerin ilk bakışta «irrasyonel» görülen bir karar ve-

rerek tahsillerini terketmeleri bu analize göre izah edilebilmekte ve «rasyonel» bir davranış niteliğinde görülmektedir. Yukarıdaki analizimizin, hiç olmazsa sadece A.B.D. bakımından, politik tedbirler açısından önemi şudur :

Eğitim rizikosunu azaltmak için, eğitimden sonraki muhtemel gelir hakkında daha iyi bilgi hazırlamak ve vermek. Meselâ, Federal Hükümet bir «*Meslek El Kitabı*» yayımlayabilir ve bunu fertler meslek seçimi için bir rehber olarak kullanabilirler. Daha güvenilir *data* kaynaklarının bulunmasının eğitimden elde edilen gelirin ortalama varyansını diğer gelir kaynaklarına kıyasla azaltması, ortalama geliri ise arttırması ise pekalâ mümkündür.

Rizikoya iştirak sağlayan çeşitli plânlar da tasavvur edilebilir. Meselâ, kamu müesseseleri dışından ve tahsisen özel firmalardan eğitim için malî yardım temini mümkündür. Bu suretle, ortalama olarak kendi kendini tasfiye eden talebe bursları eğitim için ferdin yaptığı yatırımın subjektif rizikosunu ve aynı zamanda ferde açık meslek alternatiflerini azaltacaktır (ki bu diğer anlamıyla da Friedman iddiası içindedir).

İstihdam seviyeleriyle ilgili maliye ve para politikası tahsil şıkına karşı meslek bulma işini güçleştirebilir, böylece yüksek tahsili terketmenin rizikosunu arttırabilir. Madalyonun bir de ters tarafı vardır: gelir ve istihdam arasında daima müspet bir korelasyon bulunduğuna göre, yükselen fırsat maliyeti *ceteris paribus* tahsili terketmeyi daha cazip hale getirebilir. Bu iki etki belki birbirlerini götürülebilir; ampirik bakımından hangisinin daha önemli olduğunu kesin şekilde bilemeyiz.

Nihayet, nispeten vasıfsız, dolayısıyla de düşük-eğitim-yoğun mesleklerde ırk vesair ayırımın yapılmasının önlenmesi, bu meslekler için rekabeti arttırmak suretiyle eğitimi daha cazip hale getirecektir. Aynı tedbir, istihdam imkânlarını arttırmak suretiyle de eğitimi daha cazip hale getirecektir.

Yukarıdaki sonuçlar her bir iddiayı teyid eden yahut nakzeden *datanın* mevcut bulunmaması yüzünden maalesef müphem kalmaktadır. Fakat, bu makale ile hiç olmazsa şu katkıda bulunmak istiyoruz ki, burada verdiğimiz model yukarıda işaret edilen alanlardaki ampirik araştırmalarda faydalı şekilde uygulanabilir.